

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้วิกฤตการณ์พลังงานและราคาน้ำมันที่มีความผันผวนสูง ก่อให้เกิดผลกระทบในทุกภาคส่วนทั้งภาคอุตสาหกรรมและภาคครัวเรือน ทั้งในทางตรงและทางอ้อมส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชน ทำให้ต้องแบกรับค่าครองชีพที่สูงขึ้นตามราคาน้ำมันโลก นักวิชาการ ด้านเศรษฐกิจได้คาดการณ์ว่าราคาน้ำมันจะถีบตัวสูงขึ้นจนผู้บริโภคไม่มีกำลังซื้อ ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่าในอนาคต ประมาณปี พ.ศ. 2583 สังคมโลกคงต้องเผชิญหน้ากับภาวะการขาดแคลนน้ำมันอย่างแน่นอน (ปัทมา ศิริธัญญา ,2549: 2) โดยเฉพาะประเทศไทย มีการนำเข้าพลังงานจากต่างประเทศ เป็นมูลค่าที่สูงในแต่ละปี โดยในปี 2551 ประเทศไทยมีการนำเข้าพลังงานเชิงพาณิชย์สุทธิคิดเป็นมูลค่าสูงถึง 890,700 ล้านบาท (กระทรวงพลังงาน สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน, 2551ก: 6)

จากปัญหาดังกล่าวทำให้ทั่วโลกให้ความสำคัญกับปัญหาการขาดแคลนพลังงานเพิ่มมากขึ้นและมีการคิด และพัฒนาพลังงานทดแทนจากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ โดยการนำแหล่งพลังงานจากธรรมชาติ เช่น ความ ร้อนจากดวงอาทิตย์ แรงขับเคลื่อนของน้ำ คลื่น แรงลม รวมทั้งความร้อนใต้พิภพมาพัฒนาประยุกต์ให้เป็นพลังงานที่ สามารถนำมาบริโภคได้ เพื่อแก้ปัญหาการหมดไปของพลังงานประเภทสิ้นเปลือง (Non Renewable Energy) และผลักดันพลังงานหมุนเวียน (Renewable Energy) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของพลังงานทางเลือก (Alternative Energy) ให้เป็นพลังงานหลักในอนาคตต่อไป นอกจากการนำพลังงานทางเลือกที่ว่ามาช่วยแก้ไข ปัญหาแล้ว เครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาคือต้องมีการจัดการพลังงานและอนุรักษ์พลังงานที่ดี เพื่อให้เกิด การใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพและให้เกิดความยั่งยืน

สำหรับรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้วางหลักการเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรโดยเปิดโอกาสให้ชุมชนหรือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมได้ ดังนั้นกระทรวงพลังงาน ร่วมกับกระทรวงมหาดไทย จึงได้ ส่งเสริมการจัดการพลังงานชุมชน โดยใช้พลังงานในชุมชน ตามความเหมาะสมและศักยภาพของแหล่งพลังงาน ในชุมชนนั้นๆ ซึ่งประเภทของพลังงานและรูปแบบของการจัดการมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะทางสังคม และภูมิประเทศ ทั้งนี้ได้มีโครงการสนับสนุนการวางแผนพลังงานระดับท้องถิ่น (Local Energy Plan: LEP) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานของประเทศและพัฒนาพลังงานอย่างมีคุณภาพควบคู่ กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหลัก

สำหรับโครงการจัดทำแผนพลังงานชุมชนได้นำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทาง หลักในการส่งเสริมทัศนคติเรื่องการใช้พลังงานอย่างยั่งยืน และใช้เทคโนโลยีพลังงานอย่างง่าย ๆ ที่เหมาะสมตาม ศักยภาพของแต่ละท้องถิ่น แต่ละชุมชนโดยให้ทุกฝ่าย ทุกส่วนของชุมชนเข้ามามีบทบาท มีส่วนร่วมคิดร่วมทำ จนจบกระบวนการ และเกิดเป็นแผนพลังงานของชุมชน และจากการดำเนินการประเมินผลการดำเนินการของ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ผ่านมาพบว่ามีการดำเนินการในการจัดการพลังงานชุมชนอย่างแพร่หลาย แต่ยังคงมี ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการในแง่มุมมองต่างๆมากมายที่ไม่สามารถนำพาการจัดการพลังงานชุมชนนั้นให้ ประสบผลสำเร็จในขั้นการจัดการพลังงานอย่างยั่งยืนได้อย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นชุมชนขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่

นอกจากโครงการจัดทำแผนพลังงานชุมชนแล้วยังมีโครงการอื่นๆ อีกมากมายที่มุ่งสนับสนุนให้มีการใช้พลังงานทางเลือก (Alternative Energy) หรือพลังงานหมุนเวียน (Renewable Energy) และมีการจัดการพลังงานอย่างบูรณาการในชุมชน เช่น โครงการบ้านมั่นคงพลังงาน ที่ทางกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน กระทรวงพลังงานและสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน องค์กรมหาชน ร่วมกันดำเนินโครงการ เป็นโครงการที่มีจุดมุ่งหมายให้มีการใช้พลังงานของชุมชนแออัดให้มีประสิทธิภาพ และยังมีโครงการของกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน อีกมากกว่า 12 โครงการที่เกิดขึ้นเพื่อส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทนและร่วมกันอนุรักษ์พลังงานในระดับชุมชนอย่างจริงจัง ทั้งหมดนี้เพื่อก่อให้เกิดกระแสของความเปลี่ยนแปลงด้านการอนุรักษ์พลังงานและการใช้พลังงานทดแทน เพื่อพาประเทศไทยให้สามารถหลุดพ้นวิกฤตการณ์ด้านพลังงานอย่างยั่งยืน (กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน, 2551: 3)

สำหรับในเขตพื้นที่อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามนั้นเป็นจังหวัดเล็ก ๆ ที่อยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานครใช้เวลาเดินทางประมาณหนึ่งชั่วโมงเศษ เป็นจังหวัดที่มีทั้งเขตที่เป็นน้ำเค็ม น้ำกร่อยและน้ำจืด จึงได้ชื่อว่าเป็น “เมืองสามน้ำ” พื้นที่ด้านที่ติดฝั่งทะเลเป็นแหล่งประมงสำคัญโดยเฉพาะหอยหลอด ด้านในเป็นพื้นที่ดินค้ำน้ำขุม มีแม่น้ำแม่กลองเป็นแม่น้ำสายหลักหล่อเลี้ยงให้ความชุ่มชื้นแก่ย่านที่เป็นสวนผลไม้เก่า เขตอำเภออัมพวายังคงอยู่ของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมไม่ว่าจะเป็นอาชีพการทำสวนผักผลไม้ การเลี้ยงน้ำตาลมะพร้าวหรือตลาดน้ำท่าคา ยังคงสภาพตลาดนัดแบบชาวบ้านชาวสวนของชุมชนริมคลอง ทำให้จังหวัดสมุทรสงครามเป็นจังหวัดหนึ่งที่นำไปเยี่ยมชมเยียนสำหรับผู้สนใจการท่องเที่ยวที่จะได้สัมผัสกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม(การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2548) จากการที่จังหวัดสมุทรสงคราม ในเขตพื้นที่อำเภออัมพวา ได้มีการจัดการพลังงานในชุมชนแต่ละชุมชน เนื่องจากมีการใช้พลังงานต่างๆ พร้อมกับมีการจัดการด้านพลังงาน ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจทำการศึกษาว่าการจัดการพลังงานในพื้นที่อำเภออัมพวาในแต่ละตำบลนั้นมีสภาพการจัดการพลังงานเป็นอย่างไร มีปัญหาและอุปสรรคในการจัดการพลังงานภายในพื้นที่อำเภออัมพวาอย่างไร และมีแนวทางแก้ไขปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้นนั้นอย่างไร โดยจะทำการศึกษาในเขตพื้นที่อำเภออัมพวาของกลุ่มที่มีการจัดการพลังงานและสามารถพึ่งพาตนเองได้ดีในระดับหนึ่ง เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้มาเสนอแนะรูปแบบการจัดการพลังงานที่เหมาะสมในพื้นที่อำเภออัมพวาของตำบลทุกตำบลต่อไป ซึ่งจะก่อให้เกิดการวางแผนการจัดการพลังงานที่เหมาะสมในพื้นที่อำเภออัมพวาอย่างมีประสิทธิภาพและนำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการพลังงานอย่างยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการศึกษารูปแบบการจัดการพลังงานที่เหมาะสมในพื้นที่อำเภออัมพวา มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการพลังงานในพื้นที่อำเภออัมพวา
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการจัดการพลังงานในพื้นที่อำเภออัมพวา
3. เพื่อเสนอรูปแบบการจัดการพลังงานที่เหมาะสมในพื้นที่อำเภออัมพวา

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นประชากรที่อาศัยหรือมีถิ่นกำเนิดอยู่ในพื้นที่อำเภออัมพวาที่มีการจัดการพลังงานในพื้นที่อำเภออัมพวาโดยใช้พลังงานทางเลือก (Alternative Energy) พลังงานหมุนเวียน (Renewable Energy) หรืออุปกรณ์ประหยัดพลังงาน ร่วมกับพลังงานสิ้นเปลือง และเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้การดำเนินการมาระยะหนึ่งของการใช้พลังงานในแต่ละประเภท ซึ่งเนื้อหาในการศึกษาประกอบด้วย การจัดการพลังงานในพื้นที่อำเภออัมพวา การศึกษาปัญหาและอุปสรรคการจัดการพลังงานในพื้นที่อำเภออัมพวา เพื่อเสนอรูปแบบที่เหมาะสมของการจัดการพลังงานภายในพื้นที่อำเภออัมพวา

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงสภาพการจัดการพลังงานภายในพื้นที่อำเภออัมพวา
2. ทำให้ทราบถึงปัญหา และอุปสรรคในการจัดการพลังงานในพื้นที่อำเภออัมพวา
3. ทราบถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากการจัดการพลังงาน
4. เป็นแนวทางเพื่อเสนอรูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการพลังงานในพื้นที่อำเภออัมพวา

1.5 นิยามศัพท์

1. การจัดการพลังงาน หมายถึง การพิจารณาและวางแผนอย่างเป็นระบบในการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพและการนำพลังงานทางเลือกอื่น ๆ ที่มีศักยภาพมาผลิตเป็นพลังงาน ในการศึกษานี้หมายถึงการนำพลังงานทางเลือก (Alternative Energy) หรือพลังงานหมุนเวียน (Renewable Energy) หรืออุปกรณ์ประหยัดพลังงานมาใช้ร่วมกับพลังงานสิ้นเปลือง เพื่อลดการใช้จ่ายเกี่ยวกับพลังงานและลดการพึ่งพาจากภายนอก
2. พลังงานทางเลือก หมายถึง พลังงานที่เหมาะสมเป็นพลังงานหมุนเวียนขนาดเล็กที่ผลิตโดยชุมชนที่จะต้องมีการจัดการทางด้านเงินทุน เทคโนโลยี และการมีส่วนร่วมของชุมชน
3. พลังงานหมุนเวียน หมายถึง พลังงานที่สามารถนำมาหมุนเวียนใช้ใหม่ได้ไม่ก่อให้เกิดภาวะโลกร้อน เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานลม พลังงานน้ำ พลังงานชีวมวล ก๊าซชีวภาพ ไฮโดรเจน เป็นต้น
4. รายจ่าย หมายถึง ค่าใช้จ่ายที่ประชาชนในชุมชนใช้ไปในด้านพลังงานเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของชุมชน
5. การประหยัดพลังงาน หมายถึง วิธีการใช้พลังงานอย่างคุ้มค่าและประหยัดทรัพยากร เช่น น้ำมัน ไฟฟ้า ๑ เชื้อเพลิงต่างๆ และรายจ่ายเกี่ยวกับพลังงานได้
6. ความรู้ความเข้าใจ หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับพลังงาน การอนุรักษ์ และประหยัดพลังงาน
7. ความตระหนักถึงปัญหา หมายถึง การรับรู้และรู้ถึงปัญหาพลังงาน จนสามารถผลักดันให้เกิดพฤติกรรมในการจัดการแก้ไขปัญหาพลังงานที่รับรู้และรู้สึกได้

8. การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่บุคคลในพื้นที่เข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องใน การดำเนินงาน พัฒนา ร่วมคิด ตัดสินใจในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา รวมถึงการวางแผน ร่วมปฏิบัติ และติดตามประเมินผลการดำเนินงาน พัฒนา แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในเรื่องพลังงาน

9. ความสอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน หมายถึง การจัดการพลังงานภายในชุมชนซึ่ง ตอบสนองต่อศักยภาพพื้นที่และชุมชน ความต้องการพลังงาน เอื้อประโยชน์การประกอบอาชีพ และการใช้ชีวิตประจำวันไม่ทำให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่แย่ลง